

A n d j r a, Marocko,

den 4. April 1902.

Käre Vän,

Det var icke utan en viss oro jag öppnade Ditt senaste brev, samvetsoro, förstås. Jag tror att jag nu har att tacka Dig för tre obesvarade brev, som beredt mig mycken glädje såsom bevis på att vara ihågkommen, och dock har min tröghet varit så stor att jag dag efter dag uppskjutit att skriva till Dig. I din senaste skrivelse, som jag mottog för ett par dagar sedan, väntade jag att finna uttryck af moralisk indignation öfver min försumlighet, men till min glädje tyckes Du hafva ett visst undseende med denna, liksom med många andra, svagheter. Jag skulle gerna se mig vara i stånd att bistå Dig på sätt Du antyder, och närsluter för den skull några rader till M. René Worms, som är sekreterare för Institut int. de Sociologie, och dessutom utgifvare af Revue de Sociologie. Jag har icke träffat ~~honom~~ ^{mannen}, men har ofta haft korrespondans med honom för tidskriftens räkning. Det förefaller mig som om han möjligen kunde skaffa plats för Ditt arbete i någon af dessa serier som numera äro så moderna. Jag tror att han sjelf är utgifvare ~~af~~ ^{för} en eller flere dylika serier, väsentligen sociologiska, men kanske dock tillgängliga äfven för närbeslägtade arbeten. I alla händelser hoppas jag att han skall hjälpa Dig.

Du bör icke slå vårt universitet ur hägen. Ditt bör Du återvända förr eller senare, och icke låta afskräcka Dig af små motgångar. Vi behöfva i sanning arbetare med upplysta idéer, och om vägen synes spärrad af tistlar och törnen, så går det väl an att rensa bort dem. Tack för Euterpe, som Du sände mig. Det gläder mig att se att de unga ha godt mod, och sjunga ut. Sjelf plågas jag ofta af tanken att stå alldeles utom allt som försiggår der hemma, och att detta landsflyktigslif ännu för någon tid måste fortfara. Jag kan icke hjälpa det. Mitt arbete måste bli färdigt innan jag återvänder, och jag tröstar mig med att detta beslut icke är uteslutande sjelfviskt, utan måhända äfven kan medföra ett visst gagn för andra. Under de senaste månaderna har jag uteslutande hållit på med moralen, om jag undantager en längre artikel som jag insändt till en engelsk tidskrift. Och nu har jag flyttat ut till landet, med hela mitt bibliotek— omkring fem hundra volymer— och min skrivmaskin, och här sit-

ter jag och skrifver dagarna i ända i skuggan af ett stort mandelträd, under hvars krona jag spändt upp ett tält. Men jag har ett hus, ett riktigt snyggt och trefligt litet tillhåll, der jag har mina böcker uppradade och der jag soffer om natten och arbetar om aftnarna. Det har tyvärr inga fönster, hvarför det är svårt att skriva der om dagen. Men det går nog så bra att arbeta i ett tält, jag har lång öfning deri. Och jag tycker att jag har här all önskelig bekvämlighet. Mitt Tusculum är verkligen ett litet paradis, beläget högt uppe bland bergen, på tre eller fyra timmars afstånd från Tanger, i en by som tillhör en sheriff-familj. med snälla menniskor och bråkande fårhjordar, och höga träd öfverallt längs bergets sluttningar. Här tänker jag stanna ett par eller tre månader, hufvudsakligen sysselsatt med moralen, ehuru naturligtvis på samma gång genomgående mitt marockanska program beträffande religion och vidskepelse. Min adress förblir Tanger, Poste Restante, eller än bättre Deutsche Post, Tanger. Mähända reser jag hem till sommarn, och sedan i höst till London för att börja trycka på moralen. Ännu har jag icke manuskriptet på långt när färdigt, men hoppas att fem eller sex månader skola bringa det derhän. Då jag tänker på den lätthet hvarmed jag skref mitt Äktenskap och det bråk som detta arbete ger mig, vet jag icke om det gått bakut med intelligensen eller om svårigheterna äro så mycket större. Emellertid är jag glad öfver att jag icke störtat till tryckpressen, utan låtit arbetet ligga till sig. Jag har omskrifvit ett par inledande kapitel som jag skref för tre år sedan, och finner att jag dock lärt något under mellantiden. Men ännu återstå många kardinalfrågor, på hvilkas lösning jag icke är säker. Ämnet är ju också ohyggligt svårt, d.v.s. de yttersta generaliseringarna och förklaringsarna, ty det historiskt-psykologiska detaljarbetet vållar icke mycken svårighet nu då jag har materialet samladt. Det värsta är att det moraliska medvetandet sjelft befinner sig i ett sådant oerhördt kaos, att man ofta icke vet om det alls kan bringas i ordning. Jag önskar Dig all framgång med Dina trägna sträfvanden. Låt icke modet falla, bry Dig icke om andras omdömen om Du, efter noggrant pröfvande, finner att Du har rätt, och var säker på att ämnet är så svårt att det icke kan falla på någons lott att uppdaga hela sanningen. Detta säger jag nästan för att trösta mig sjelf, ty det händer ibland att jag bringas nästan till förtviflan då jag stöter på en knut som jag icke kan lösa, huru än jag bråkar dermed. Farväl och skrif snart.

Den vän
Edv. Noh

P. S. Jag kan förlaga M. Werners,
adress, men du kan rekommendera
hos Grönd & Berin, 16 Rue Safflor.
E. W.